

5. Занинова Л. В. Основы пед. мастерства / Л. В. Занинова // Серия «Учебники, учебные пособия». – Ростов н/Д : Феникс, 2003. – 288 с.
6. Канова Л. П. Інтегрований підхід у формуванні готовності курсантів вищого військового навчального закладу до спілкування на міжкультурному рівні / Л. П. Канова // Актуальні проблеми професійно-педагогічної освіти та стратегії розвитку : [зб. наук. пр.]. – Житомир : ЖДУ, 2006. – С. 73–75.
7. Нещадим М. І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика : монографія / М. І. Нещадим. – К. : Вид.-поліграф. центр «Київ. ун-т», 2003. — 852 с.
8. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки / І. Огієнко. – Львів : Фенікс, 1995. – 46 с.
9. Сепир Э. Коммуникация / Э. Сепир // Избранные труды по языкознанию и культурологии. – М. : [б. и.], 1993. – С. 185, 211.
10. Словарь иностранных слов. – Изд. 14-е. – М. : [б. и.], 1987. – 608 с.
11. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
12. Ушинський К. Д. Рідне слово / К. Д. Ушинський // Зібрання педагогічних творів : у 2 т. – К. : [б. в.], 1963. – Т. I
13. Cambridge International Dictionary of English. – Cambridge : University Press, 1995.
14. Dictionary of English Language and Culture. – Longman Group Ltd., 1993.
15. Longman Dictionary of Contemporary English. – Longman Group Ltd., 1995.
16. Zakharova L. Great Britain : Textbook. / L. Zakharova, P. Chernyk, A. Shumka. – L'viv : LAI, 2009. – 226 p.

УДК 811.161.2'282.2(477.41/.42)

Андрій Яворський

ФОНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВОЛИНСЬКО-ПОЛІСЬКОЇ ГОВІРКИ В РОМАНІ ВОЛОДИМИРА ЛИСА «СТОЛІТТЯ ЯКОВА»

Проаналізовано фонетичні особливості волинсько-поліської говірки, а саме: специфіка рефлексії давніх та позиційних варіантів сучасних голосних фонем; відмінності у вживанні приголосних фонем; комбінаторні звукові зміни; скорочення й спрощення тощо в тексті роману Володимира Лиса «Століття Якова». З'ясовано специфіку використання письменником елементів волинсько-

поліської говірки та функції діалектизмів у художній мові роману. Установлено, що діалектне мовлення в романі створює ефект суб'єктивної оповіді-сповіді.

Ключові слова: діалект, волинсько-поліська говірка, діалектизм, голосні фонемі, приголосні фонемі, комбінаторні звукові зміни.

Яворский А. Фонетические особенности волынско-полесского говора в романе Владимира Лиса «Столетие Якова». Проанализированы фонетические особенности волынско-полесского говора, а именно: специфика рефлексии давних и позиционных вариантов современных гласных фонем; различия в употреблении согласных фонем; комбинаторные звуковые изменения; сокращения и упрощения и т. д. в тексте романа Владимира Лиса «Столетие Якова». Определена специфика использования писателем элементов волынско-полесского говора и функции диалектизмов в художественном языке романа. Установлено, что диалектная речь в романе создает эффект субъективного повествования-исповеди.

Ключевые слова: диалект, волынско-полесский говор, диалектизм, гласные фонемы, согласные фонемы, комбинаторные звуковые изменения.

Yavorskiy A. Phonetic Peculiar Features of the Volynian-Polissyan Patois in the Novel «Jacob's Century» by Volodymyr Lys. On the basis of the novel «Jacob's Century» by Volodymyr Lys phonetic features of the Volynian-Polissyan patois have been analyzed. A special attention has been paid to the peculiarities of the reflection of old phenomena as well as positional variants of modern vowels, differences in the usage of consonants, combinability sound changes, reduction and assimilation etc. The specificity of use of the Volynian-Polissyan patois elements by the author and the function of the dialectal words in the novel's artistic language are indicated. It is ascertained that the dialectal speech in the novel creates the effect of a subjective narration-confession.

Key words: dialect, Volynian-Polissyan patois, dialect words, vowels, consonants, combinability sound changes.

Постановка наукової проблеми та її значення. Гуцульські, покутсько-буковинські, бойківські, наддністрянські, подільські лінгвальні явища в художній літературі мають поважну традицію використання (і вивчення). Поліські ж діалекти, як зауважили їх авторитетні дослідники М. В. Никончук [6, 3] та В. М. Мойсієнко [5, 87], не освоєні українською літературою. Донедавна можна було говорити хіба що про окремі поліські лексеми чи словоформи, спорадично використані Лесею Українкою, У. Самчуком, Ф. Одрачем, М. Олійником, П. Махом та ін. Обмеженість елементів поліського наріччя в художній літературі дала підстави М. В. Никончуку на початку 90-х рр. ХХ ст. зробити висновок: «Через відсутність публікацій поліська лексика фактично не ввійшла до українського літературного стилю» [6, 3].

У цьому контексті заслуговують на увагу намагання письменників, публіцистів, громадських діячів кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. піднести мовлення поліщуків до рівня літературної мови. Із кінця 80-х рр., а особливо активно з початку 90-х рр. ХХ ст., газетні, журнальні та інтернет-видання Польщі вміщують численні публікації художніх і публіцистичних творів українською підляською говіркою. У Білорусі на основі українських берестейсько-пінських говірок започатковано періодичне видання «Збудінне» (1989–1994 рр.) Фактично в Польщі та Білорусі на основі місцевих українських говірок зроблено спроби створити окремі літературні мікрומови – відповідно, підляську («пудляську») й західнополіську («їтвјежу володу»). В Україні ж посилений інтерес письменників до поліської говірки як джерела живих образів виявлено з початку 90-х рр. ХХ ст.: елементи середньополіського діалекту активно використовував відомий дослідник Полісся Микола Никончук у поетичній творчості [1; 9], східнополіську говірку майстерно відтворив Володимир Дрозд у романі «Листя землі»; трохи згодом, у кінці 90-х рр., до свідомої стилізації під живе мовлення – то поліську говірку, то суржик – удався Валерій Шевчук у книзі повістей «Жінка-змія» та в повісті «Місяцева Зозулька з Ластів'ячого Гнізда».

Найновіші спроби «олітературнення», відповідно, західнополіської та середньополіської говірок запропонували майже одночасно Володимир Лис (2011 р. – роман «Століття Якова», 2012 р. – роман «Іван і Чорна Пантера») і Володимир Даниленко (повість «Сонечко моє, чорне й волохате» побачила світ 2012 р.).

Мета дослідження – простежити фонетичні особливості волинсько-поліської говірки в романі Володимира Лиса «Століття Якова». Це передбачає виконання таких завдань: а) визначити корпус використаних В. Лисом діалектних явищ фонетичного рівня; б) систематизувати засвідчені в тексті волинсько-поліські елементи й прокоментувати їх із погляду походження; в) простежити специфіку використання письменником елементів волинсько-поліської говірки; г) з'ясувати функції діалектизмів у художній мові роману.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Деякі діалектні явища, у тому числі найвиразніші фонетичні, у художній мові письменника на матеріалі цього роману констатувала І. О. Ніколаєнко [7], яка підсумувала: доцільне уведення в текст діалектизмів дало змогу створити художній твір, який «може дорівнятися до тих, які написані такими майстрами слова, як Марія Матіос» [8, 227].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Володимир Лис у чаті на сайті «Главред», відповідаючи на запитання про специфіку мови роману «Століття Якова», зауважив: «Там просто використана справді жива мова, якою й досі розмовляють у моєму селі Згорани (у романі – Загоряни)» [3]. Спробуємо з'ясувати достовірність цього факту методом аналізу використаних письменником діалектних елементів фонетичного рівня.

У романі «Століття Якова» представлено основні волинсько-поліські особливості рефлексії етимологічних голосних **o*, **e* та **ě*. Наприклад, збереження давнього **o* в ненаголошеному новозакритому складі В. Лис передає у звуковій структурі прийменника й префікса *od*: *одходять*, *од одного*, *од якоїсь навади* [4, 21], *оддале* [4, 22], *одказали* [4, 23], *оддадуть* [4, 24], *одкажися* [4, 33], *одновили* [4, 147], *одмиєшся* [4, 151], *од свеї* [4, 26, 183] та ін., зрідка – в інших випадках: *война* [4, 138], *вредность* [4, 190], *окно* [4, 194]. Частіше на місці ненаголошеного **o* в закритому складі представлено звук [y]: *дуйшов* [4, 181], *пушов* [4, 23, 29, 178, 211], *пуйшов* [4, 47], *пужди* [4, 30], *пуждите* [4, 111], *підуйшли* [4, 194], *пудпольного* [4, 50], *пуся війни* [4, 87], *пуслезавтра* [4, 34], *коло самолютьув* [4, 94], *початку вуйни* [4, 147] й ін., інколи – [и]: *надийшла* [4, 199], *тидведеш* [4, 207], *у білим халаті* [4, 184] та ін.

На місці етимологічного **o* в наголошеному закритому складі представлено один із його типових волинсько-поліських рефлексів – звук [и]: *вин* «він» [4, 23], *стильки* «стільки» [4, 90], *тільки* «тільки, лише» [4, 12], *тільки* «тільки, лише» [4, 18, 20], *кільки* «скільки» [4, 49, 224], *кільки* «кілька, декілька» [4, 186], пор. також у формі місцевого однини числівника *одна* – *на їдний ниточці* [4, 191]. У словоформі *на ворітьох* [4, 183] В. Лис відбиває нетиповий розвиток наголошеного **o* в [і] у відкритому складі, що міг бути зумовлений аналогією до новозакритих складів. Тенденцією розвитку наголошеного **o* > [і] в новозакритому складі охоплено й звукову структуру книжної за походженням лексеми *Біг* «Бог» [4, 213]. Збереження давнього **o* в наголошеному новозакритому складі на зразок *жонка* [4, 106], *моцним* [4, 106], *пудпольного* [4, 50] у волинсько-поліських говірках можна пояснити чужомовними впливами.

Із-поміж рефлексів давнього **ě* В. Лис фіксує монофтонг [и], зокрема в ненаголошеній позиції: *дитей*, *симня* [4, 224], у наголошеній позиції після депатализованого [ц']: *циле життя* [4, 190], а також

у закінченні місцевого відмінка однини іменників І відміни твердої групи: *у хати, у ступи* [4, 175], *в сільради* [4, 229]. Полонізм *к'яти* «квіти» [4, 44, 190, 191] та росіянізми *столетіє* [4, 204], *звестіє* [4, 188] тощо зі специфікою волинсько-поліської рефлексії давнього **ě* не пов'язані.

Для максимальної точної передачі фонетичних особливостей рідної говірки В. Лис у тексті роману відбиває й позиційні варіанти сучасних голосних фонем. Наприклад, у багатьох словах і словоформах засвідчено наслідок підвищення й звуження артикуляції наголошеного [а] після м'яких приголосних (у тому числі історично м'яких шиплячих) до [е]: *сєдьте* [4, 14], *зєтя, рівнетися* [4, 22], *пєтім* [4, 26], *узєти* [4, 44], *спинєється* [4, 48], *гарєчий* [4, 49], *валєтися* [4, 50], *блєкнуть* [4, 52], *мнєсо* [4, 68], *вибачєй, вибачєйте* [4, 73], *в порєдку* [4, 196], *п'єть* [4, 198], *сїмдєсєт, див'єте* [4, 200], *п'єтого* [4, 204], *вимовлєти* [4, 179], *тилєтко, затєвся* [4, 230], *заглєнув* [4, 233], *взєвся* [4, 235], *шїстдїсєт* [4, 236], *виздорєвлєти* [4, 212], *чєсом* [4, 199], *благословлєємо* [4, 40], *дєдько* [4, 105], *заважєй* [4, 131], *прихилєтися* [4, 144], *взєти, тєжко* [4, 147], *дєдочку* [4, 182], *обїцєлися* [4, 183], *сплєчки* [4, 149], *доглєне* [4, 154], *крїчєли* [4, 178], *до того чєсу* [4, 179], *перєставлєти* [4, 152], *свєто* [4, 229] й ін., подібно також у звуковій структурі прикметника *тєжкий* [4, 234], який у волинсько-поліській говірці має наголос на першому складі. У зв'язку з аналізованим фонетичним процесом оформлено й прислівники *сьогоднє* [4, 49], *сьоннє* [4, 34, 181], які в цих говірках мають наголос на останньому складі, пор.: *с'огод¹н'є*, *с'ого¹н':є*, *с'од¹н'є*, *с'о¹н':є* та ін. [2, 45]. Цю ж закономірність відбито в назві населеного пункту *Загорєни* [4, 12], пор. також похідні на зразок *загорєнцїв* [4, 147], *загорєнському* [4, 23] тощо. Кількома прикладами розвиток [а] > [е] після м'яких приголосних представлено і в ненаголошеній позиції: *всілисє* [4, 22], *двадцєть* [4, 26], *пуслєзавтра* [4, 34], *порєтувати* [4, 90], *порєтували* [4, 213], *тримайсє* [4, 235], *памнєть* [4, 230], *на воротєх* [4, 107], *валєнки* [4, 191] та ін. В одиничних випадках [а] в позиції після історично м'якого приголосного звужується до [і]: *щїстя* [4, 40], *двайцїть* [4, 204], *двайцїтрєтїй* [4, 105].

В. Лис ілюструє також типове для волинсько-поліських говірок обниження артикуляції наголошеного [и] (рідше – [і]), що зумовлює появу в цій позиції звука [е]: *вонє* [4, 21, 194], *оддалє, влюбєтися, з теми* [4, 22], *тонєтися, мє* [4, 23], *у нєх, колє, наговорєла* [4, 187],

тех [4, 145], *убели*, *відійшло* [4, 194], *робети* [4, 211], *купєти*, *губурєли* [4, 157], *такєх* [4, 184], *мє* [4, 21], *за генчого* [4, 22], *вєйшов* [4, 23], *губурєти* [4, 36], *пукєнути* [4, 134], *мєлий* [4, 149], *зачієли* «зачепили» [4, 51], *пригостєти* [4, 50], *командєром* [4, 35], *богатирє* [4, 23] та ін.

Натомість у ненаголошеній позиції відбито протилежний фонетичний процес – підвищення артикуляції [є] до [и]: *міні* [4, 22, 176], *з минє* [4, 178], *типер*, *нима*, *в свєму силі* [4, 185], *али ж ни боліло* [4, 175], *ни знає* [4, 12], *типерка* [4, 18, 48, 228], *ни чули* [4, 22], *у тибє* [4, 26], *тибє*, *ни типєрка*, *ни завтра*, *ни пуслєзавтра* [4, 34], *нихай* [4, 34], *пониділок* [4, 147], *див'єте* [4, 200], *сило* [4, 208], *ввила* [4, 52], *систрою* [4, 211], *будите* [4, 230], *ни тидведєш* [4, 207], *ни Оленки*, *ни Валіка* [4, 59], *шилон* «ешелон» [4, 158], *кажите* [4, 197], *тилєтко*, *спиричайтеся* [4, 230], *шістдисєт* [4, 236], *боритьєся* [4, 230] й ін. Після шиплячих, задньоязикових і бокового [л] ненаголошений [є] може більшою мірою підвищувати артикуляцію, через що реалізується у звукові [і]: *зачієли* «зачепили» [4, 51], *без попереджіння*, *на плічє* [4, 22], *окіянах* [4, 44]. Нетипова для волинсько-поліської говірки реалізація фонєми [є] в лексемах *ляйтінант* [4, 194], *аліганцька* «елегантна» [4, 117], очевидно, зумовлена їх чужомовним характером.

Наголошене [є] після передньоязикових перед будь-яким твердим приголосним та в кінці слова інколи заступається звуком [о], що супроводжується м'якшенням попереднього консонанта: *всьо* [4, 210], *в льохких* [4, 175], *Катька Грильова* [4, 208], *Варка Тонусьова* [4, 45], *Сьомка* [4, 44] – варіант імені *Семен*. Натомість у деяких словоформах [є] після передньоязикових зберігається, не чергуючись із [о]: *цєму гостю* [4, 83], *цєго поліціянта* [4, 50], *цєго коня* [4, 104], *цєго дармоїда* [4, 34], *семій* «сьомий» [4, 184], *до нєго* [4, 22].

У ряді випадків засвідчено характерне для частини волинсько-поліських говірок посилення лабіалізації й підвищення артикуляції ненаголошеного [о], результатом чого є розвиток [о] > [у] (так зване «укання»): *куперация* [4, 12], *дохтурка* [4, 16], *дохтура* [4, 198], *мумєнт* [4, 21], *губурєли* [4, 157], *пуговоримо* [4, 186], *губурятъ* [4, 187], *губурєти* [4, 30], *пукєнути* [4, 134], *куло його дітей* [4, 144], *чулувік* [4, 149], *Якувє* [4, 180], *пупало* [4, 150] й ін., подібно також *зувсім* [4, 20] зі зміщенням на другий склад наголосом. Голосний [у] на місці очікуваного [о] в наголошеній позиції у словоформі *мубите* «мовите, говорите» [4, 50] – очевидно, результат впливу з боку польської форми 2 особи множини теперішнього часу дієслова *mówić* – *mówicie*.

Опрацьований текст відбиває виразні особливості консонантної системи волинсько-поліських говірок, зокрема відмінності в навантаженості м'яких (пом'якшених) варіантів приголосних фонем. Наприклад, перед наголошеним [е] як позиційним варіантом сучасного [и] у своїх комбінаторних пом'якшених варіантах інколи реалізуються губні: *ме* [4, 21], *вейшов* [4, 23], *мелій* [4, 149], *купєти* [4, 157], *зачієли* «зачепили» [4, 51], а також задньоязикові: *такєх* [4, 184], *за генчого* [4, 22], *пукєнути* [4, 134]; спорадично в цій позиції зберігається історична м'якість передньоязикових [р'], [т'], [д']: *гувурєли* [4, 157], *гувурєти* [4, 36], *пригостєти* [4, 50], *командєром* [4, 35]. Вторинну м'якість задньоязикового простежено й у групі [к'і] < *кы: *по-руські* [4, 194], натомість словоформу *агитацію* [4, 210] з огляду на структуру [ги], замість очікуваної [г'і], можна вважати гіперкоректною.

В. Лис відбиває також збереження історичної м'якості шиплячих приголосних: *вібачєй, вібачєйте* [4, 73], *чєсом* [4, 199], *заважєй* [4, 131], *кричєли* [4, 178], *до того чєсу* [4, 179], *щє* [4, 149], *чужєго* [4, 146], *щієтя* [4, 40], *на плічє* «на плече» [4, 22], *зачієли* «зачепили» [4, 51], *без попереджіння* [4, 44] та ін.

Відповідно до особливостей західнополіської консонантної системи м'якість передньоязикових передано й у тих складах, де наголошений [е] заступається звуком [о]: *всьо* [4, 210], *в льохких* [4, 175], *Катька Грильова* [4, 208], *Варка Тонусьова* [4, 45], *Сьомка* [4, 44] – варіант імені *Семен*, а також у словах *штіри* «чотири» [4, 23], *лямпу* [4, 233], *холєра* [4, 15], *жалько* [4, 146].

Натомість м'якість приголосних у лексемах на зразок *поздоровленіє* [4, 204], *осадніков* [4, 146], *єнкаведісти* [4, 147], *ляйтінант* [4, 194], *укриватєльство, недоносітєльство* [4, 224], *аліганцької* «елегантної» [4, 117], *Пьотра* [4, 31] тощо пов'язана тільки з чужомовним походженням відповідних слів і не відбиває питомої риси волинсько-поліської говірки.

У деяких позиціях В. Лис засвідчив наслідки депалаталізації історично м'якого [ц']: *цилє життє* [4, 190], *ций дівці* [4, 44], *циєї ночі* [4, 106], *по гулиці* [4, 107], *німци* [4, 152], *в цим пеклі* [4, 160], *пенциї* [4, 190], *з циєю* [4, 19] тощо. Ствердіння [ц'], а також [с'] передано й у тих складах, де зберігається [е] без чергування з [о]: *цєму гостю* [4, 83], *цєго поліціянта* [4, 50], *цєго коня* [4, 104], *цєго дармоїда* [4, 34], *семій* «сьомий» [4, 184] й ін.

Із-поміж інших особливостей консонантної системи волинсько-поліських говірок В. Лис ілюструє вживання свистячої африкати [ц] відповідно до шиплячого [ч]: *ци* [4, 29], *цималі* [4, 204], *чимало* [4, 150]; щілинного [з] відповідно до африкати у словоформах *звоню*, *звонила* [4, 230], *звоніте* [4, 190]; ствердіння вібранта [рʹ]: *з лагера* [4, 178]; спорадичне стягнення подовжених приголосних: *двайцїтретїй* [4, 105], *коло Стрїтеня* [4, 105], *значиця* [4, 149]; непослідовність чергування задньоязикових із шиплячими перед суфіксом *-ин* у присвійних прикметниках: *сміх Олькин* [4, 228] тощо.

В опрацьованому художньому тексті простежено чимало випадків використання протетичного [г]: *Гандрїй* [4, 190], *до Гандрїя* [4, 228], *з Гандрїєм* [4, 191], *гонук* [4, 224], *гонученьку* [4, 191], *по гулиці, на гулицю* [4, 107], *гомачка* [4, 128], *гамериканців* [4, 170], *горати* [4, 180], *гой же* [4, 106], дуже часто – у формах займенника *інший*: *гинші* [4, 211], *за гєнчого* [4, 22], *гинше* [4, 45, 181], *гинчого* [4, 197], *в гинчих* [4, 208] тощо. Натомість протези [в] та [й] представлено одиничними прикладами: *за вугол* [4, 194], *Їгорем* [4, 22]. Разом із тим простежено лексему *окно* [4, 194], у якій протетичний приголосний перед збереженим ненаголошеним *о не розвинувся. Відсутня протеза й у звуковій структурі прийменника та префікса *од*: *одходять, од одного, од якоїсь навади* [4, 21], *оддале* [4, 22], *одказали* [4, 23], *оддадуть* [4, 24], *одкажися* [4, 33], *одновили* [4, 147], *одмиєшся* [4, 151], *од свої* [4, 26, 183].

Деякі відмінності в уживанні приголосних зумовлені комбінаторними фонетичними модифікаціями в структурі загальноновживаних лексем. Наприклад, у випадках *ліворуція* [4, 110] засвідчено результат дистанційної метатези [р...лʹ] > [лʹ...р], *фершалка* «фельдшерка» – дистанційної метатези [лʹ...р] > [р...л].

Простежено кілька різновидів асимілятивних змін у групах приголосних, а саме: а) прогресивну суміжну асиміляцію за способом творення [нш] > [нч]: *гинчого* [4, 197], *в гинчих* [4, 208], *за гєнчого* [4, 22]; б) прогресивну суміжну асиміляцію за способом творення [нс] > [нц]: *пенцію* [4, 204], *пенції* [4, 190], *пенцій* [4, 204]; в) прогресивну суміжну асиміляцію за способом творення [мй] > [мнʹ]: *мнесо* [4, 68], *памнєть* [4, 236], *з памнятї* [4, 193], *запамнятала* [4, 187], *симня* [4, 224]; г) прогресивну суміжну асиміляцію за способом творення [мл] > [мн]: *за Любомнем* [4, 204]; г) регресивну суміжну асиміляцію за способом творення [дʹнʹ] > [нʹ]: *сьонне* «сьогодні» [4, 34] тощо. Результатом

асиміляції за способом творення й за глухістю стала звукова структура лексеми *сусіцькі* «сусідські» [4, 230]. Словоформи *шамашедша* [4, 154], *шамашедшими* [4, 148] засвідчують результат двох регресивних асиміляцій за способом творення – суміжної [сш] > [ш:] з наступним стягненням подовженого приголосного та дистанційної [с...ш] > [ш...ш]. Депалаталізований свистячий у структурі чужомовної лексеми *сюрприз* [4, 233] міг постати як наслідок дистанційної регресивної асиміляції за твердістю [с'...р] > [с...р].

Зі змін дисимілятивного типу виявлено: а) регресивну суміжну дисиміляцію за місцем творення [д'ц'] > [йц']: *двайцять* [4, 61], *двайцять* [4, 204], *двайцітретій* [4, 105], *трийцяти* [4, 198]; б) регресивну суміжну дисиміляцію за способом творення [н'к] > [йк]: *малейку* [4, 230]; в) регресивну суміжну дисиміляцію за способом творення [чт] > [шт]: *штурі* [4, 23], *штури* [4, 25], *штурьох* [4, 175]; г) регресивну суміжну дисиміляцію за способом творення [кт] > [хт]: *дохтурка* [4, 16], *дохтура* [4, 198], *прахтику* [4, 199], *продухтів* [4, 150]; г) регресивну суміжну дисиміляцію за способом творення [мл'] > [вл']: *до Любовля* [4, 105]; д) прогресивну суміжну дисиміляцію за способом творення [шв] > [шм]: *шмидкий* [4, 12]; е) прогресивну суміжну дисиміляцію за способом творення [вй] > [вл']: *здоровля* [4, 13] тощо.

Опрацьований художній текст містить приклади гармонії голосних. Наприклад, ненаголошений [о] перед наступним наголошеним голосним низького піднесення [а] внаслідок регресивної асиміляції обнижує артикуляцію до [а]: *салдацька* [4, 36]. Подібно й у словоформах *шамашедша* [4, 154], *шамашедшими* [4, 148] заступлення [у] > [а] (очевидно, через стадію [о]) в першому складі відбиває результат асиміляції до наступного [а]. У словоформі *богатуре* «багатири» [4, 23], щоправда, голосний [о] перед наступним [а] зберігає свою якість.

Із рідної говірки В. Лис перейняв чимало слів та словоформ, що відбивають прагнення поліщуків економити зусилля в процесі мовлення. Опрацьований фактичний матеріал дає можливість виділити кілька різновидів скорочень і спрощень у вимові. Найбільше виявлено випадків синкопи – випадіння в середині слова одиничного приголосного перед іншим приголосним: *зусім* «зовсім» [4, 92], *тико* «тільки» [4, 52, 175], *стико* «стільки» [4, 175], *кіко* «кілька» [4, 175], *скіко* «скільки» [4, 186], *мона* [4, 87], *тидень* [4, 92], звідки *два тидні*

[4, 190], *кожного тидня* [4, 187], рідше – одиничного приголосного між голосними: *каете* [4, 188], *кауть* [4, 105, 157], одиничного голосного між приголосними: *хтіли* [4, 204], *хтів* [4, 205], а також звукосполюки чи складу: *тра'* «треба» [4, 16], *сьонне* «сьогодні» [4, 34]. Разом із тим звукова структура поліського слова може зберігати звук, який унаслідок синкопи втрачено в багатьох інших говорах та в літературній мові: *майбут'* [4, 44], *тогді* [4, 179, 190], *тогдішня* [4, 26], *альбо* [4, 50, 59] тощо.

Простежено виразні приклади апокопи – опускання кінцевого складу: *чо'* [4, 220], *нічо'* [4, 54], *дечо'* [4, 149], *мо'* [4, 35], *бре'* «брежете» [4, 36], *тре'* [4, 21], *мов* «мовляв» [4, 152], рідше – одиничного кінцевого приголосного: *зара* [4, 16, 228], одиничного кінцевого голосного: *додом* [4, 191], *не хоч* «не хоче» [4, 12]. Спорадично представлено афезу – відпадіння початкового голосного: *все'дно* [4, 161], *се'дно* [4, 175], *ніверситету* [4, 52], *шилон* [4, 158], а також гаплогію – випадіння одного з двох однакових голосних: *куперація* [4, 12]. Результатом скорочення й стягнення конструкції *присягаю святому Богу* стала алегроформа *присяй-бо* [4, 181], *присяй-бі* [4, 230], що вживана як вигук для підтвердження чого-небудь, для запевнення в чомусь.

Поряд зі спрощеннями та скороченнями у використаних В. Лисом поліських лексемах спорадично представлено й епентезу – вставлення неетимологічних приголосних. Наприклад, у словформі *окіянах* [4, 44] неетимологічний [й] розвинувся між двома голосними. Поява неетимологічного консонанта можлива й у кінці слова, особливо чужомовного: *револьверт* [4, 195].

Наслідок накладання кількох комбінаторних звукових змін можна вбачати у звуковому складі лексеми *к'яти* «квіти» [4, 44, 190, 191], *к'ятами* [4, 191], яку сам автор трактує як виразний полонізм. Адаптація польського *kwiaty* на ґрунті української говірки передбачала депалаталізацію губного [в'] перед рефлексом **ě*, у зв'язку з цим – розвиток епентези [й], а згодом – спрощення в консонантній групі [квй] > [кй]: **кв'ати* > **квіати* > *кйати*.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В. Лис у романі «Століття Якова» передав найвиразніші фонетичні особливості волинського-поліських говірок, а саме: специфіка рефлексії давніх і позиційних варіантів сучасних голосних фонем; відмінності в навантаженості приголосних фонем, зокрема м'яких та пом'якшених варіантів; комбінаторні звукові зміни; скорочення й спрощення тощо.

Звернення письменника до народнорозмовної стихії, поміж іншим, відбиває постмодерністську тенденцію до підкреслення власної творчої індивідуальності. Зрозуміло, говорити про послідовне відтворення діалектного мовлення навіть у мовленні персонажів не можна (художній твір, зрештою, не діалектографічна праця). Водночас використання елементів говірки не тільки в діалогах персонажів, а часто й в авторському тексті – це, без сумніву, удалий художній прийом, що створює ефект суб'єктивної оповіді-сповіді. Завдяки цьому «роман і сприймається як така собі індивідуалізована версія історії України ХХ ст., історії, класично розказаної з перспективи «маленької» людини – мешканця глухого волинського села [10].

Список використаної літератури

1. Гримашевич Г. Поліський світ у поетичній творчості Миколи Никончука / Г. Гримашевич // Волинь-Житомирщина : історико-філологічний зб. з регіональних проблем. – № 1 (22). – С. 339–348.
2. Громик Ю. В. Деякі архаїчні структури прислівників в українських підляських говірках / Ю. В. Громик // Rozprawy Komisji Językowej ŁTN. – Т. XLVIII. – Łódź : Łódzkie Towarzystwo Naukowe, 2003. – S. 39–49.
3. Лис В. Література – це психотерапія для душі [Електронний ресурс] / В. Лис. – Режим доступу : <http://glavred.info/archive/2011/11/16/215843-5.html>.
4. Лис В. С. Століття Якова : роман / Володимир Савович Лис ; передм. О. Забужко. – Х. : Кн. клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2010. – 240 с.
5. Мойсієнко В. М. Звідки родом дядько Лев? / В. М. Мойсієнко // Вісник Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка. – 2001. – № 7. – С. 87–88.
6. Никончук М. В. Зворини : [поezії] / Микола Васильович Никончук. – Житомир : [б. в.], 1992. – 95 с.
7. Ніколаєнко І. О. Риси західнополіського діалекту в романі Володимира Лиса «Століття Якова» / І. О. Ніколаєнко // Лінгвістика. – № 1 (25), ч 1. – 2012. – С. 149–156.
8. Ніколаєнко І. О. Функція діалектизму в художній прозі кінця ХХ – початку ХХІ століття / І. О. Ніколаєнко // V Международные Севастопольские Кирилло-Мефодиевские чтения : сб. науч. ст. – Севастополь : Гит пак, 2011. – С. 221–229.
9. Ольховик Т. Діалектна лексика в поезії М. В. Никончука / Т. Ольховик // Велике лядо : зб. ст., присвячений 60-річчю д-ра філол. наук, проф. Миколи Васильовича Никончука. – Житомир, 1997. – С. 144–149.
10. Свято Р. З цього можна зробити напевно добрий сценарій, або Деякі міркування про тріумфальний роман Володимира Лиса [Електронний ресурс] / Р. Свято. – Режим доступу : <http://litakcent.com/2010/10/29/dvi-recenziji-na-bestseller-volodymyra-lysa>.